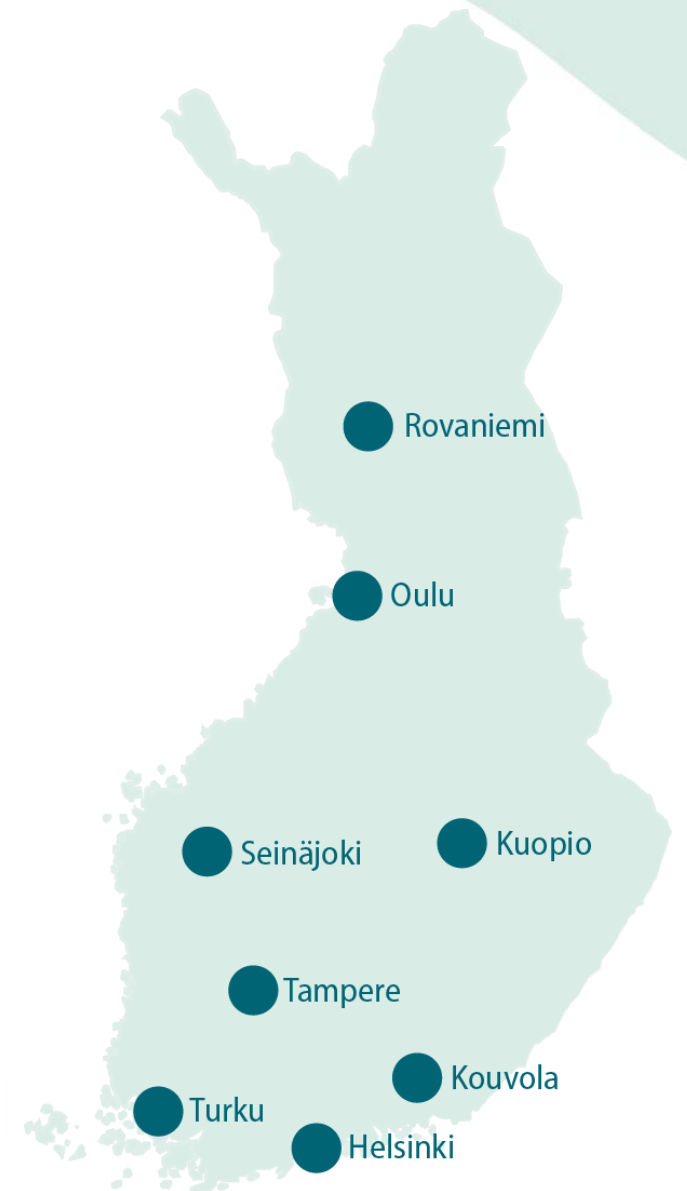

Kunta- ja alueministeri
Anna-Kaisa Ikosen kuntakierros:
Kunnat muutoksen keskellä

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

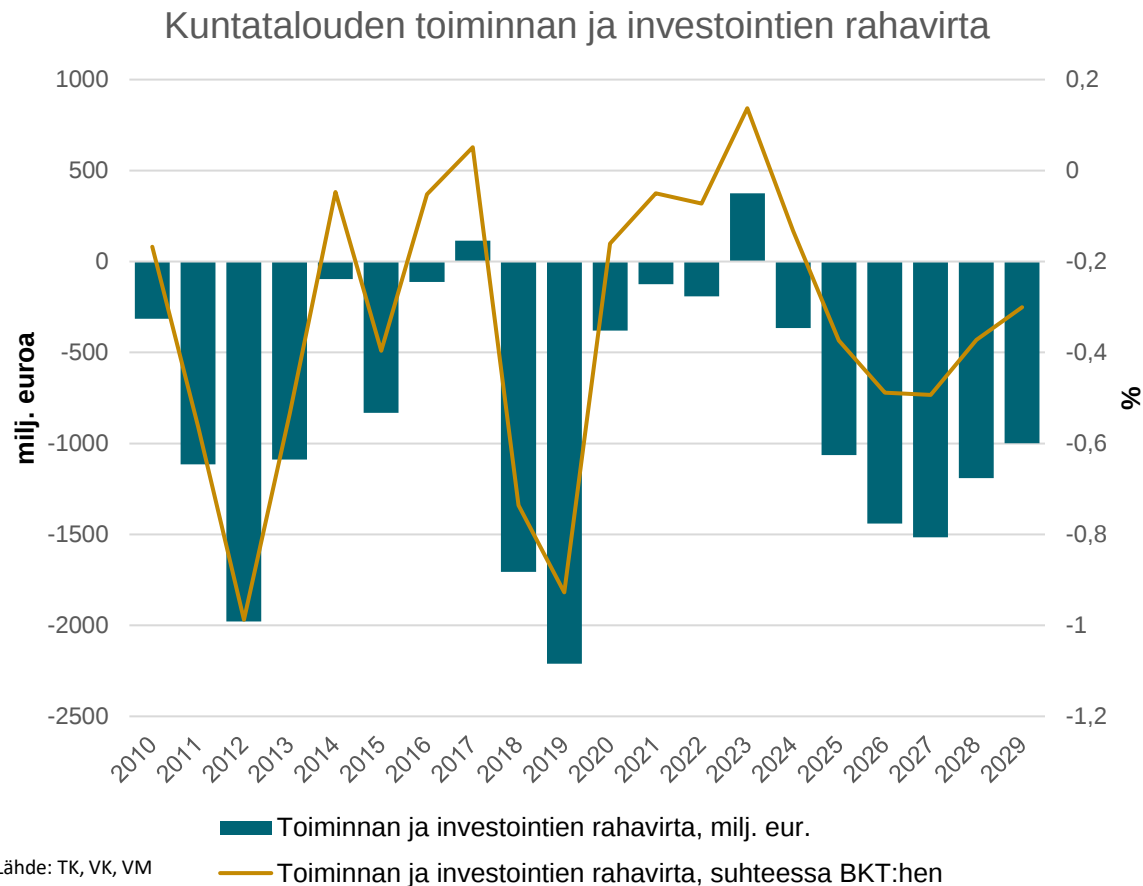
Valtiovarainministeriön tilannekatsaus

OSASTOPÄÄLLIKKÖ, YLIJOHTAJA JUSSI VIRSUNEN

Kuntien taloustilanteesta

The background is a solid teal color. It features several thin, white, curved lines that sweep across the frame. One line starts from the left edge and curves downwards towards the bottom right. Another line starts from the bottom left and curves upwards towards the right. A third line starts from the bottom left and curves more steeply upwards towards the top right. These lines intersect and create a sense of dynamic movement.

Kuntatalouden tilanne heikkenee edelleen v. 2025-2026

- Koulutuksen palvelutarpeen supistuminen haastaa monia kuntia toiminnan sekä palveluverkon sopeuttamiseen että kuntarajat ylittävään yhteistyöhön.
- Toimintakuluja kasvattavat mm. kunta-alalle sovitut palkankorotukset, minkä lisäksi kuntatalouden tilannetta heikentää verotulojen vaimea kehitys ja työttömyysmenojen kasvu.
- Tulojen ja menojen epätasapaino merkitsee kuntataloudessa veronkorotuksia ja menosopeutuksia tulevina vuosina.
- Epätasapaino helpottaa hieman painelaskelman lopulla, kun pääministeri Orpon hallitusohjelmassa sovittu 1%-yksikköä vastaava indeksijarru sekä sote-uudistukseen liittyvät vähennykset pienenevät.

Valtionosuusuudistuksen valmistelun tilanne

Kuntien valtionosuusjärjestelmää uudistetaan vastaamaan kuntien uutta roolia

- Uudistuksen tavoitteena on, että erikokoisten kuntien edellytykset järjestää lakisääteiset peruspalvelut kaikkialla Suomessa turvataan.
- Uuden järjestelmän on tarkoitus kohdistaa valtion rahoitusta nykyistä paremmin sote-uudistuksen jälkeisten valtionosuustehtävien järjestämiseksi
- Nykyiset laskennalliset kustannukset ja niiden perushinnat perustuvat vanhentuneisiin tutkimuksiin ja niiden päivittäminen on tarpeen peruspalvelujen valtionosuusrahoituksen oikeudenmukaisen kohdentamisen vuoksi
- Sote-uudistus muutti merkittävästi kuntien nykyisiä tehtäviä ja uudistuksen yhteydessä tehtiin vain välttämättömät muutokset valtionosuusjärjestelmään.

Valtionosuusuudistuksen taustalla VATT:n tutkimus ja selvityshenkilöiden pohjatyö

- Kunta- ja alueministeri Anna-Kaisa Ikonen asetti alkuvuodesta 2024 valtionosuusuudistuksen selvityshenkilöiksi Arto Sulosen ja Eero Laesterän
- Valtiovarainministeriö tilasi VATT:lta tutkimuksen kuntien varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, kirjastojen, taiteen perusopetuksen ja yleisen kulttuuritoimen tehtävien kustannuspainojen selvittämiseksi kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmässä
 - Osana tutkimusta tarkasteltiin myös muiden laskennallisten valtionosuusperusteiden painoarvoja
 - Valmistelun aikana Tilastokeskuksen asiantuntijan kanssa käytiin keskusteluja saavutettavuuskriteerien (syrjäisyys ja asukastiheys) toimivuudesta ja niiden kehittämismahdollisuuksista
- Poliittista valmistelua jatkettu keväällä ja kesällä 2025 valtiosihteeriryhmässä ja hallituspuolueiden puheenjohtajien kesken
- Valtionosuusuudistuksen keskeiset muutokset tulevat VATT:n tekemästä tutkimuksesta ja selvityshenkilöiden ehdotuksesta, josta on poikettu poliittisen harkinnan mukaan joiltain osin.

Kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän määräytymistekijöiden muutokset

- Selvityshenkilöiden esitykseen verrattuna tarkasteluja on tehty mm. verotuloihin perustuvaan tasaukseen, kaksikielisyyden kriteereihin, ulkomaalaistaustaisten määräytymistekijöihin sekä väestönmuutoksen lisäosiin
 - Hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti uusi valtionosuusjärjestelmä ottaisi huomioon muuttotappiokuntien tarpeet ja eri alueiden demografisen kehityksen sekä vahvistaisi kasvavien kuntien ja kaupunkien edellytykset investoida kasvuun ja hoitaa sosiaalisia ongelmia.
 - Peruspalvelujen valtionosuudesta annetussa laissa säädetään kunnan peruspalveluista. Tehtävät painottuvat sote-uudistuksen jälkeen suurilta osin sivistys- ja opetustoimen palveluihin.

Mikä siis muuttuu?

- Kunnan peruspalvelujen valtionosuus on jatkossakin yleiskatteista rahoitusta.
- Kustannuserojen tasausta koskevien laskennallisten kustannusten ja lisäosien perushinnat päivitetään ja joiltakin osin kriteereitä muutetaan siten, että määräytymisperusteet vastaavat jatkossa paremmin kunnan nykyisiä valtionosuustehtäviä.
- Laskennalliset kustannukset perustuvat jatkossakin pääosin ikäluokittaisiin kustannuksiin, mutta niiden painoarvoa kasvatetaan nykyisestä. Esimerkiksi alle 12- vuotiaiden osuus painottuu.
- Vieraskielisyys määräytymisperusteena korvataan ulkomaalaistaustaisuudella ja sen laskentatapaa muutettaisiin. Painotus olisi vahvemmin alle 16-vuotiaissa.

Mikä siis muuttuu?

- Laskennalliset kustannukset määräytyvät jatkossa seuraavin perustein:
 - Työttömien määrä
 - Kaksikielisyys
 - Ulkomaalaistaustaisuus
 - Syrjäisyys
- Lisäosina ovat:
 - Saaristolaisuus
 - Saamen kotiseutualueen kunta
 - Asukasmäärän kasvu
 - Asukasmäärän väheneminen
 - Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosa
- Saaristoisuuden lisäosan ja asukasmäärän kasvun lisäosan laskentatapaa muutetaan nykyisestä ja asukasmäärän kasvun lisäosan perusteella myönnettävän valtionosuuden määrää kasvatetaan nykyisestä.

Mikä siis muuttuu?

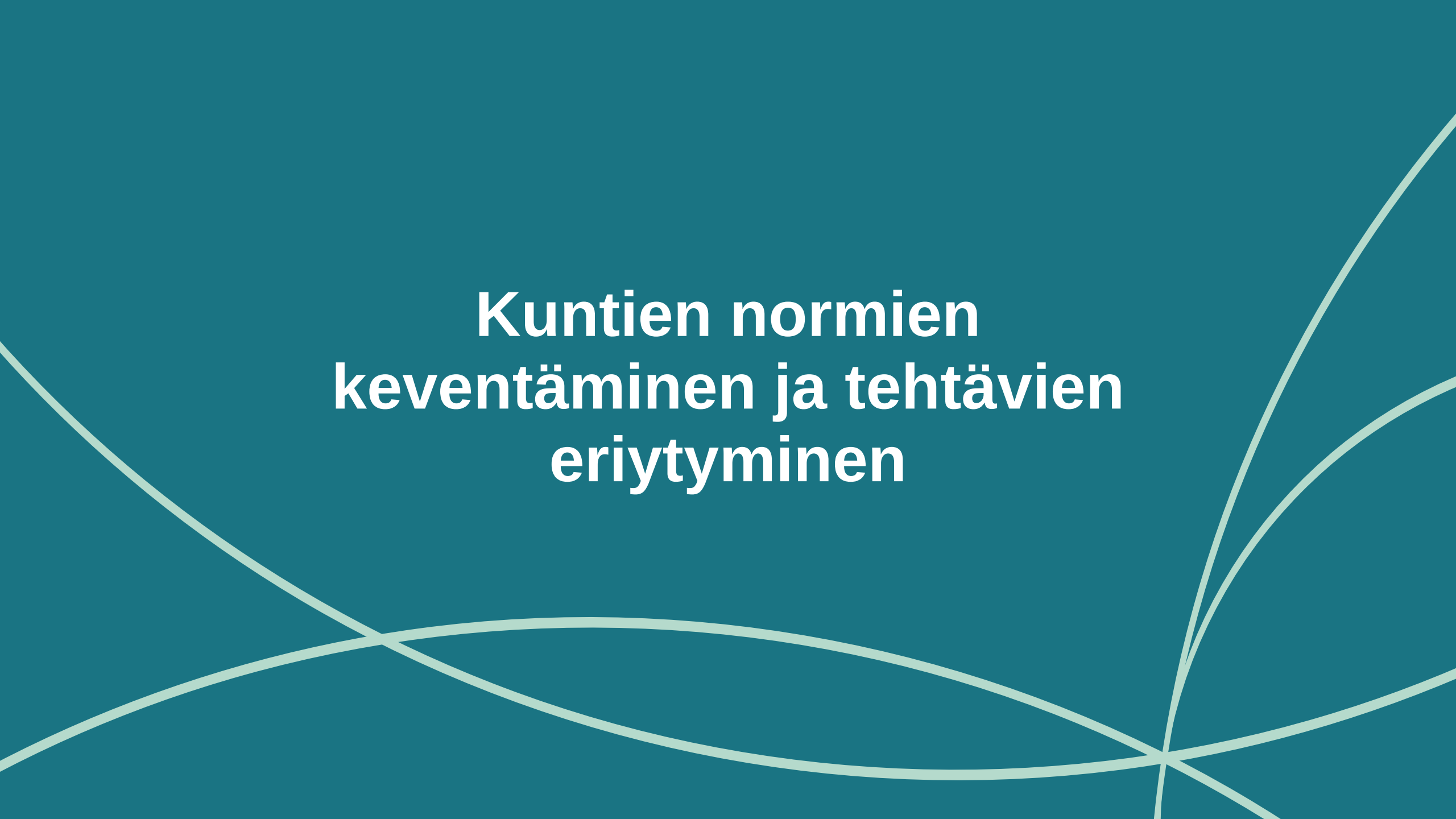
- Nykyisistä laskennallisten kustannusten määräytymisperusteista poistetaan:
 - Työttömyysaste
 - Asukastiheys
 - Koulutustaustakerroin.
- Lisäosista poistetaan
 - työpaikkaomavaraisuuden
 - syrjäisyyden lisäosat.
- Veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetysten kompensatit siirretään osaksi peruspalvelujen valtionosuutta. Muutos on kunta-valtiosuhteessa neutraali.
- Järjestelmää selkeytettäisiin siten, että kuntiin kohdistuvan perustoimeentulotuen rahoitusosuuden vähentäminen poistettaisiin järjestelmästä. Jatkossa Kela laskuttaa kunnan rahoitusosuuden suoraan kunnilta.

Mikä siis muuttuu?

- Järjestelmässä säilyy verotulopohjassa olevia eroja tasaava elementti. Hallituksen esitys sisältää kaksi vaihtoehtoista ehdotusta verotuloihin perustuvalle valtionosuuden tasaukselle.
- Tuuli- ja vesivoimasta tulevat kiinteistöverot eivät ole verotulotasauksen laskentaperusteissa.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvä muutosrajoitin ja nykyinen järjestelmämuutoksen tasaus perustuu kertaluontoiseen linjaukseen. Ns. sote-erät.
- Sote- uudistuksen vaikutuksia yksittäisen kunnan valtionosuuteen on valmistelussa rajattu uudella järjestelmämuutoksen vaihtoehtoisilla tasauksella. Enimmäisvaikutus toteutuisi portaittain ja olisi täysimääräinen uudistuksen voimaantuloa seuranneesta viidennestä vuodesta. Sote-kompensaatiot eivät kuitenkaan poistu kokonaan ko.muutoksen johdosta. Hallituksen esitysluonnokseen pyydetään lausuntokierroksella kuntien kantoja erityisesti tästä kokonaisuudesta.

Valtionosuusuudistuksen jatkoaskeleet

Kuntien normien keventäminen ja tehtävien eriytyminen

Kuntien normien keventämisen ehdotusten (468) eteneminen

Tavoitteena kuntien toimintaedellytysten vahvistaminen

96

Muutettu ja laki vahvistettu: 21
Muutettu osittain ja laki vahvistettu: 14
Etenee muutettavaksi: 40
Etenee muutettavaksi joiltain osin: 21

EU-sääntely
vaikuttaa 45
ehdotuksessa

142

Arviointi kesken lainvalmistelu- tai kehittämishankkeessa valmistelussa: 107
Arviointi muutoin kesken 35

159

Ei etene muutettavaksi: 130
Ei säädösmuutoksia, mutta muita toimenpiteitä: 19
Ei edistetä tällä hallituskaudella, jää perinnöksi: 10

71

Ei kyse kuntia koskevasta säädöksestä tai laki mahdollistaa asian jo kunnille: 70
Ei kyse säädösmuutostarpeesta, vaan valtion toimenpiteiden kehittämisestä: 1

Kunnat erilaistuvat

- Taloudellinen tilanne
 - Veroprosenttien eriytyminen
- Demografinen kehitys
 - Väestön väheneminen
 - Kaupungistumiskehitys
 - Syntyvyyden alhaisuus
 - Väestön ikääntyminen
 - Maahanmuutto, kotoutuminen
- Polarisaation välttäminen

Kuntien tehtävien eriytyminen

- Hallitus huomioi kuntien olosuhteiden erilaisuuden ja tukee ja kehittää kuntien järjestämisyhteistyön lisäämistä.
- Tämän tueksi kuntien tehtävien eriyttämisestä tuotetaan selvityksiä, joiden pohjalta voidaan luoda suuntaviivoja kuntien ja niiden tehtävien kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi.
 - Perustuslain reunaehdot erilaisille kunnille
 - Koonti siitä, paljonko ja miten jo nyt lainsäädännössä on säädetty tehtävien eriyttämisestä
 - Järjestämiskriteerit ja –luvat, erityistehtävät tietyillä alueilla tai tietyinkokoisissa kunnissa
 - Kuntien vapaaehtoisen yhteistyön tarkastelu, nostot
 - Muita selvitystarpeita, mitä?

Mitä kuntien erilaistuminen ja tehtävien eriytyminen tarkoittavat?

- Miten kuntien tehtävien hoitamisen eriytyminen näkyy teidän mielestänne jo nyt?
- Mitkä ovat ne ongelmat, joita tehtävien hoitamisessa tulisi ratkaista, kun kunnat erilaistuvat?
- Mitä mahdollisuuksia tehtävien eriyttäminen voisi luoda?
- Kunta-ajattelusta alueellisen elinvoimatyöhön ja/tai palvelutuotantoon?

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Kiitos

JUSSI VIRSUNEN, OSASTOPÄÄLLIKKÖ, YLIJOHTAJA
JUSSI.VIRSUNEN@GOV.FI